

Més enllà de la culpa i l'expiació

Diaris i dietaris

A cura de J. Borja, J. Espinós,
A. Esteve i M.A. Francés
Editorial Denes
Alacant-València, 2007
521 pàgs.

És temps de dietaris, diuen. Són moda. No sé si el gran públic se n'ha assabentat, o si és una passera per a la immensa minoria —la que forma el gust, però. És un fet estadístic, això sí, que en els últims anys s'han escrit —s'han publicat— bona cosa de diaris d'escriptors, diaris que ja no han romàs ocults en penombrosos calaixos —com els dels seus avantpassats. Ben al contrari, els quaderns d'ara han tingut el privilegi de poder veure la llum gairebé immediatament després d'haver sigut redactats (i per «immediatament» hem d'entendre en general uns pocs anys després, la distància mínima que permet avaluar bé un original i poder operar-hi les darreres pinzellades).

Tanta pulsio grafòmana, quin sentit té? M'agrada la hipòtesi d'Enric Balaguer: la necessitat de «confessió» i «redempció» per part nostra, la infame turba dels escriptors de diaris. Som una gent, en efecte, que contemplem la vida sota una perpètua peremptorietat sacralitzant. Volem convocar un «espai de transcendència» amb cada petit detall rescatat de la voràgine quotidiana, volem demostrar que es pot viure substituint la metafísica per la prosopopeia, però sobretot volem expiar el pecat irreversible de voler accedir a la literatura prescindint de la ficció.

La Veritat és una gran puta carinyosa. Ens hi acostaríem, perquè és forta la crida del plaer, però també temem ser víctimes de danys innombrables. Hi ha moltes maneres d'accedir a la Veritat, i només una via possible: la porta kafkiana, aquella destinada només a nosaltres —la porta davant la qual romandrem, si cal, tota la vida. No seré jo qui llançarà la primera

pedra contra les diferents maneres de festejar la gran meuca. Hi ha escriptors que necessiten barrejar la realitat i la ficció; n'hi ha que alternaran els versos amb la prosa; n'hi ha, encara, que recorreran —davant tanta moda— a la vella cerimònia, i gargotejaran alguns pensaments amb sal i oli i els desaran en una llibreta vella, que llegaran a una posteritat hipotètica.

Ja comprenc que les universitats han de fer el seu joc. Requereixen certes de manual, taxonomies, llistes alfabètiques, notes a peu de pàgina, bibliografies i aptes *cum laude*. Tot això està molt bé. Si m'apureu, fins i tot em sembla una lliçó de realitat entranyable que aquest grup coratjós de la Universitat d'Alacant dedique bona cosa del seu esforç a investigar la producció dietàrica contemporània. Per una vegada, els filòlegs no fan taxidèrmia i això, per als escriptors *vius* és tot un detall.

S'aprenen coses interessants d'aquesta mena de llibres. Hi ha dades, hi ha reflexions, hi ha fins i tot alguna espurna d'ironia (és recomanable, en aquest sentit, l'article de Philippe Lejeune, una autèntica autoritat no autoritària en el tema). Jo no sabia, per exemple, que a França hi ha ara mateix aproximadament tres milions de persones que duen a terme «alguna pràctica de diari». Això és —jutgen vostès— el tres per cent de la població activa. Una energia insomne, reservada, febrosenca, hipnòtica: com un gran rés col·lectiu. És una cosa estimulante, i també fa una mica de por. Què escriu aquesta gent? Probablement, la mateixa mena de banalitats que exciten la pobresa de les biografies comunes. Però un dia un d'aquests diaris, quin dubte hi cap, veurà la llum, i llavors potser serà una peça transcendent, magistral, fora de sèrie. Serà un nou *El quadern gris*. I llavors la banalitat, el sofriment, l'ocultació hauran pagat la pena.

Un dietari, en efecte, és una cosa molt seriosa. És la constatació irrevocable de fins a quin punt totes les vides són la mateixa vida —de fins a quin punt en la nostra absència d'originalitat hi ha el llevat que pot fer créixer l'autèntica literatura. A Alacant s'ho han pres seriosament i gasten alguns dinerets del contribuent a fer-hi un pensament global. M'hi sent al·ludit i agraït. I ara em permetran vostès que, dit tot això, torne religiosament al meu quadern.

Joan Garí

L'estupor de dir i d'existir

Rafael Casanova

Xarxes de sol
Brosquil, València, 2007
65 pàgs.

L'etimologia és un exercici tan instructiu com agradable. Davant la pèrdua progressiva de sentit que pateixen algunes paraules (sigui per mal ús, per desús o per abús), sempre podem acudir a un diccionari etimològic amb l'esperança que la història del mot ens doni un cop de mà i ens retorni part de la seva fragància original. La paraula *transgressió* prové del llatí *transgressio*, que significa «acció de passar més enllà», «travessar» i, en tercera accepció, «passar en silenci». Un cop legitimats pel diccionari, podem afirmar que en tots i cadascun d'aquests sentits resulta transgressor *Xarxes de sol*, el darrer poemari de Rafael Casanova (València, 1966). Tendim a identificar de manera automàtica la transgressió amb estirabots cridaners i exercicis de provocació calculada, quan l'autèntica transgressió sol discórrer, sense massa aldarulls, pels corrents subterranis de la consciència —que és com dir: del llenguatge.

Els versos de Casanova traspuen un doble qüestionament, vital i lingüístic, com si a cada passa tempegés els límits i decidís anar una mica més enllà. Sobretot, més enllà de la inèrcia que ens priva de la joia d'una visió diferent (el poeta es demana «combatre la peresa del llenguatge que només comunica», i més endavant afirma la seva voluntat de «desmecanitzar» el dir). No debades el llibre s'inicia amb un poema-pòrtic que pren com a motiu central la imatge de l'equilibrista, amb un peu a cada banda de l'abisme, però avançant sense por: «L'equilibrista no tem l'altura del silenci». El llibre és una finestra oberta al vertigen lluminós d'existir (des del mateix títol, el poemari està amarat d'una claror enlluernadora, iridescent, com si procedís a voltes d'un estat alterat de la consciència).

A dues veus

Davant d'aquest vertigen, l'opció del poeta és mirar (fins al fons) i dir (des del fons). Com un pescador, l'escriptor retorna a la superfície del poema amb les xarxes plenes d'aquelles troballes reservades a qui s'ha atrevit a bussejar a pulmó lliure: imatges bellíssimes («abans d'evaporar-se l'aigua vibra i escampa l'aire de palmeres»), construccions sintàctiques sorprenents («t'esperaria molt i blau, vora les branques dels ulls»), versos amb regust epigramàtic («no passes ànsia d'allò que no vols ser»), jocs rítmico-lingüístics («a l'horitzó decante pensaments, tija de mars, dimarts») i sinestèsies que brillen arreu, en un nou intent de travessar límits i fronteres, aquest cop sensorials («un capvespre a punt de fer-se veu als dits», «en un silenci net, pots escoltar-me els ulls»). Els versos destil·len un estranyament que prové, també, de l'ús subtil de la paradoxa (recurs privilegiat en mans dels transgressors, per cert). És així com es fonen extrems aparentment discordants: la concreció i l'abstracció, la visibilitat i la invisibilitat, la desesparança i la meravella d'existir, la realitat i la irrealitat (com aquell «incendi d'aigua»).

El llibre va formant plec en l'ànim del lector, que farà bé de desplegar-los en lectures successives: travessen el poemari reflexions constants sobre la temporalitat (amb una percepció agudíssima, gairebé física del pas del temps) i sobre l'essència de la paraula i el llenguatge. Una de les temptacions de la transgressió —duta fins a les últimes conseqüències— és el silenci, la cessació de dir (per pura coherència amb la impossibilitat de dir). En canvi, el llibre de Casanova evita aquest perill d'autodissolució que amenaça gran part del discurs contemporani. Aquí, l'ésser s'afirma en la seva doble dimensió, individual i social. Per dir-ho de manera senzilla: estem davant d'un llibre compromès («importa que acudim a ser persones»). Un llibre que ens proposa un recorregut per espais íntims i per espais exteriors (que sovint se superposen i es confonen en magnífica ambigüitat). I acabem com l'equilibrista del primer poema, que «busca en la xarxa la solitud caiguda en la paraula home». Un llibre arriscat i bell. I una paraula poètica, la de Rafael Casanova, que ens guanya pel seu caràcter necessari.

Gemma Gorga

Antoni Vidal Ferrando
L'illa dels dòlmens
Ensiola, Muro, 2007
213 pàgs.

L'illa dels dòlmens és la crònica d'una llarga i paulatina derrota. Té el punt de partida d'un home en un moment d'ensulsiada vital absoluta: després de ser alcalde durant quatre legislatures, ha estat bandejat pel partit; la seva filla ha mort de sobredosi; la dona ha enfollit i un càncer fulminant ha acabat amb ella, i, encara, en aquest estat de desgràcia, el ja exalcalde comença a rebre missatges anònims amenaçadors. Tot en dues pàgines.

La resta de la novel·la és l'explicació de com s'ha arribat a aquest estadi, bons i mals moments. Un variat mosaic d'històries i personatges encreuats amb la trajectòria de l'exalcalde; tanmateix, alguns també tenen prou vida i relleu perquè les històries interessin per si soles. N'és un bon exemple el pintor Cèsar Serrajordi, un artista pur que arriba a Mallorca procedent de Xile i exerceix de mestre artístic del protagonista en l'adolescència. En aquest sentit, la vocació pictòrica de l'exalcalde i la manera com se li ha anat esmussant amb els anys fins a quedar anul·lada, constitueixen un eco espiritual de la resta de renúncies i desgràcies més materials que li toca viure.

I com a caixa de ressonància l'imaginari illenc dels darrers setanta anys: la Guerra Civil i el contraban, l'eclosió del turisme acompanyada del *boom* de la construcció i la consegüent creació de grans fortunes en mans d'empresaris sense escrúpols, seguida de la degradació de l'illa. El protagonista n'és un reflex, però no un mer espectador: la novel·la està focalitzada en la seva experiència i, particularment, per mitjà d'un recurs força original.

En *L'illa dels dòlmens* el punt de vista narratiu és el de l'exalcalde, que es desdobra en dues veus: una, en prime-

ra persona. Inusualment, l'altra, que és en segona persona (es dirigeix constantment a l'exalcalde), també cal atribuir-la-hi, com si es tractés d'una auto-explicació dels fets (en cap moment s'indueix a pensar que sigui algú altre qui parla). Totes dues veus es van alternant a l'hora de narrar. Com que no hi ha un estil o uns fets presents preferentment en l'una o l'altra, el recurs es limita a presentar la narració com si fos un diàleg (o més aviat una successió de monòlegs) davant del mirall, en un moment de confessió íntima del protagonista amb ell mateix.

El procediment de narrar en segona persona va tenir el seu moment de glòria amb *La modification*, de Michel Butor (1957), si bé Jordi Sarsanedas ja l'havia utilitzat en «Mite en un jardí», el primer dels *Mites* (1954). Més enllà d'un primer estranyament en el lector, provocat per la raresa del recurs, aquesta segona persona augmenta la sensació de ser interpellat i connota una certa experiència pedagògica del personatge, el fet d'aprendre quelcom. En canvi, com a manera d'introduir-se en la seva psique, el procediment no deixa d'obtenir amb gran artificiositat un efecte relatiu. És cert que en aquest camp, tanmateix, tot és artifici. Carles Soldevila ja deia en el pròleg de *Fanny* que, a l'hora d'intentar reflectir l'interior d'un personatge, tan convencionals i aproximatius eren els seus monòlegs interiors perfectament articulats com el corrent de consciència de Joyce. I Nabokov, parlant del darrer capítol de *Ulisses*, afirmava que, amb els signes de puntuació que hi faltaven, hauria estat exactament el mateix. Si de cas, el retret que es pot fer és que, tot i que la narració de les dues veus és complementària pel que fa a la informació que donen, no esdevé en cap moment un diàleg ni implica un veritable desdoblament de personalitat. Igualment, el protagonista sembla narrar-ho tot des d'un desapassionament que no lliga amb la magnitud del que li passa.

No obstant això, la novel·la es llegeix amb avidesa. En aquest sentit, la subtrama dels anònims, destinada a fer avançar el lector, ajuda a crear la tensió argumental necessària. I la prosa d'Antoni Vidal Ferrando té bons moments de fulgor estilístic, també. *L'illa dels dòlmens* és una llarga derrota ben escrita.

Jordi Rourera 35